

Sagedasemad diskursusepartiklid suulise liivi keele salvestistes

MARILI TOMINGAS

Diskursusepartiklid on osa partiklite sõnaklassist, mis on muutumatud ja lausungi süntaktilisest osast sõltumatud sõnad ning esinevad palju just suulises ja spontaanses keeles (Hennoste 2000: 1774; Erelt 2013: 19). Teistest partikliliikidest (nt suhtlus- ja toimetamispartiklitest) erinevad diskursusepartiklid eelkõige selle poolest, et nad ei esine kõnevoorus tavaliselt üksinda, vaid annavad pragmaatilise, kontekstist sõltuva lisatähenduse pigem lausungile (Hennoste 2000: 1777). Lausungis võivad mitu diskursusepartiklit esineda koos või moodustada ühendi, nagu näiteks eesti keele partikliühendid *nii et, ja siis* jm (Hennoste 2022 (ilmumas)). Diskursusepartiklitel on tekstis mitmeid funktsioone: nad võivad teksti liigendada, väljendada suhtumist või hoiakuid, märkida kõnes uut või juba teada olevat informatsiooni jne (Schiffrin 1987: 49–54; Zimmermann 2011: 2013, 2015). Käesolevas artiklis eristan diskursusepartikleid just nende muutumatuse, süntaktilise sõltumatuse ja eelloetletud tekstifunktsioonide alusel.

Väikeste läänemeresoome keelte partiklitest on seni pigem vähe teada, põhjalikumalt on uuritud soome ja eesti keele partikleid (vt nt Hakulinen 1989; Hennoste 2000, 2022 (ilmumas); Hakulinen jt 2004; Kärk 2010; Valdmets 2013; Keevallik 2016, 2018). Liivi keele partikleid on seni mainitud üksikutes artiklites: verbipartiklitest on kirjutanud Bernhard Wälchli (2001), käskiva kõneviisi partiklit *la'z* 'las' ja selle kasutust evidentsiaalsuse väljendamisel on uurinud Petar Kehayov jt (2012) ning kahte eesti keelest liivi keelde laenatud partiklit *sä* 'säh' ja *va* 'va' on kirjeldanud Riho Grünthal (2015). Teiste liivi keele partiklite ning eriti diskursusepartiklite kohta seni uurimused puuduvad.

Liivi keele omapäraks teiste läänemeresoome keelte seas on lähima kontaktkeele, balti keelte hulka kuuluva läti keele mõju, mis on toonud liivi keelde mitmeid läti-pärasusi: näiteks muutused käändesüsteemis (daativi tekkimine, adpositsioonide eelistamine kohakäänetele jm), eitus- ja verbiprefiksitate kasutamine (nt lv *ā'bkādatiji* ja lt *nepacietīgs* 'kannatamatu, mittekanatlik' ning lv *samūoštab* ja lt *saprot* 'saab aru') ning umbisikulise tegumoe kadumine (vt Ernštreits, Kļava 2014). Kui tavaliselt võtab väiksem keel täielikult üle suurema kontaktkeele kõige sagedasemaid sõnu, näiteks sidesõnu (Thomason, Kaufman 1988: 74), siis liivi keeles on mõnel juhul jäänud kasutusele korrigeeritud omakeelsed kui ka läti keele variandid. Näiteks on liivi keeles paralleelselt olemas nii liivi *ja* kui ka läti *un* ('ja'), samuti liivi *agā* ja läti *bet* ('aga') (Viitso, Ernštreits 2012).

Artikkel koosneb neljast osast. Esimeses osas kirjeldan oma uurimismaterjali, suulise liivi keele salvestisi Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivist (TÜ EMSA). Tutvustan täpsemalt ka suuliste salvestiste transkribeerimise põhimõtteid

ning materjali uurimismeetodit. Teises osas esitlen mõningaid diskursusepartiklite liigitusvõimalusi ja liivi diskursusepartiklite võimalikke alarühmi. Kolmandas osas keskendun seitsmele uurimismaterjalis sagedamini esinenud diskursusepartiklile, milleks on *si'z* 'siis', *ne'i* 'nii', *nu* 'nu', *no* 'no', *agā* 'aga, ehk, võib-olla', *ju* 'ju' ja *jo* 'ju'. Viimaks teen kokkuvõtte analüüsitud diskursusepartiklite peamistest kasutusviisidest.

1. Materjal ja meetod

Liivi keele diskursusepartiklite näidete analüüsimiseks olen transkribeerinud materjali 17 spontaanselt liivi keele salvestisest kuue keelejuhiga (kolm naist ja kolm meest vanuses 68–102 aastat), kes kõik räägivad liivi keelt emakeelena. Viis keelejuhti kõnelevad liivi keele idamurret, millel põhineb ka liivi kirjakeel. Üks keelejuht kõneleb İra küla murret ehk nn keskmurret, mis ühendab nii ida- kui ka läänemurde jooni, kuigi ülekaalus on läänemurdelised jooned ning seetõttu võib İra murde liigitada ka läänemurde alla (Viitso 2008: 231). Diskursusepartiklite vormides eri murretes käesoleva uurimismaterjali põhjal erinevusi märgata ei ole.

Salvestised on tehtud aastatel 1986–2012 ning nendes vestleb keelejuhiga liivi keeles üks või mitu muu emakeelega Tartu Ülikooli keeleuurijat (Tiit-Rein Viitso, Valts Ernštreits, Tiina Halling). Vesteldakse põhiliselt kohalikust elust, inimestest ja sündmustest liivi külades ja mujal ümbruses, keeleuurijad küsivad vestlustes keelejuhilt ka täpsustavaid või suunavaid küsimusi. Salvestiste valiku põhimõtteks oli, et heli oleks salvestise transkribeerimiseks piisavalt hea kvaliteediga, seetõttu on kasutatud arhiivi hilisemaid, parema kvaliteediga salvestisi. Materjali kogupikkus on kuus tundi ja 29 minutit. Andmestikus on iga keelejuhiga vähemalt tund aega transkribeeritud materjali.

Salvestiste transkribeerimisel olen kasutanud liivi kirjakeele ortograafiat ja vestlustranskriptsiooni sümboleid Tiit Hennoste jt 2013 järgi (vt transkriptsioonimärke artikli lõpus). Transkriptsioonis märgin liivi keele hääldusele omast katketooni sümboliga ' . Katketoon võib eristada sõnu, näiteks *lēd* 'kuul' ja *lē'd* 'leht' (Viitso 2011: 204). Analüüsimaterjalist olen välja jätnud muu emakeelega küsitajate materjali ja kasutan vaid liivi keelt emakeelena kõnelevate keelejuhtide salvestisi, et analüüsida liivi keele diskursusepartiklite võimalikult loomulikku kasutust. Uurimismaterjalist on välja jäetud ka lausungid, kus keelejuht kordab vahetult mõnda küsitaja öeldud sõna või fraasi, samuti lausungid, mis on ebaselged, halvasti kuulda või mis on jäänud lõpetamata. Materjali uurimiseks kasutan deskriptiivset tekstianalüüsi, st analüüsin emakeelsete kõnelejate kõnevoore, võttes arvesse ka rõhke, intonatsiooni ja näitelauseid ümbritsevat konteksti, ning kirjeldan selle põhjal diskursusepartiklite erinevaid kasutusviise ja tähendusi tekstis. Samuti annan ülevaate sagedamini esinenud diskursusepartiklite hulgast.

2. Diskursusepartiklite liigitusvõimalusi

Liivi keel kuulub koos eesti (nii põhja- kui ka lõunaeesti) ja vadja keelega läänemeresoome keelte lõunarühma. Et liivi diskursusepartiklidel on mitmeid leksikaalseid ja kasutuslikke sarnasusi eesti ja soome keele partiklitega, siis tutvustan eesti diskursusepartiklite (Hennoste 2000, 2022 (ilmumas)) ja soome kõnevooru sees esinevate partiklite (Hakulinen jt 2004) liigitusi, mille võtan eeskujuks ka liivi keele diskursusepartiklite peamiste rühmade eristamisel.

Hennoste kasutab diskursusepartiklite kohta ka terminit *tekstipartiklid*. Hennoste jagab need asukoha põhjal lausungis kaheks: kindla kohaga seotud partiklid ehk piiripartiklid ning vabalt liikuvad partiklid. Piiripartiklidel on kindel koht kas kõnevooru või lausungi alguses või lõpus ehk nende piiride lähedal. Nende peamine ülesanne on siduda tekstis kaht kõrvuti olevat üksust. Hennoste eristab vastavalt täpsematele funktsioonidele ka nende alarühmi: küsivad (nt *vä, kas, onju, eks*), lisavad (nt *siis, et, no, -ki/-gi*), seletavad ja järeldavad (nt *siis, vata, sest*) piiripartiklid ning muud juhud (nt *nojah, ota, vot*). (Hennoste 2000: 1777, 1796–1797) Mõni piiripartikkel, näiteks *nii* ja *vot*, võib moodustada ka täiesti eraldi seisva lausungi kahe pikema lausungi vahel, märkides nii (ala)teema või teksti erinevate funktsionaalsete osade piire (Hennoste 2000: 1799–1800). Terminit *piiripartiklid* mainib Hennoste (2022 (ilmumas)) ka oma hilisemas liigituses.

Vabalt liikuvad partiklid esinevad lausungi sees ja jagunevad nelja rühma, milleks on värvingupartiklid, modaalpartiklid, fookuspartiklid ja intensiivsuspartiklid. Värvingupartiklid (nt *ikka, siis, alles, küll*) annavad lausungile teatud varjundi, nt *On ikka poiss!, Mida küll teha?, Mis teil siis juhtus?* Modaalpartiklid (nt *vist, ehk, muidugi, kindlasti*) väljendavad kõneleja arvamusi, hoiakuid või hinnanguid olukorra tõenäosuse, kindluse või vältimatuse asjus, seega väljendavad need episteemilist modaalust ehk tõenäosushinnangut (Hennoste 2000: 1805; vt täpsemalt nt Boye 2012). Fookuspartiklid (nt *ka, -ki/-gi, veel, ainult, eriti*) toovad tähelepanu keskpunkti nende mõjualas oleva lauseosa. Intensiivsuspartiklitele on omane väljendada kvaliteeti või määra. Võib eristada ka umbmäärastajaid, mis väljendavad umbkaudset määra (nt *nii, kuskil, oma*). (Hennoste 2000: 1796–1797, 1804–1806)

Hennoste 2022. aasta liigituses on liikuvate partiklite alarühmad esitatud veidi teisiti: suhtumise ja tõenäosuse väljendajad (modaal-, ettevaatus-, ligikaudsus- ja intensiivsuspartiklid), fookuspartiklid ja eneseparanduspartiklid (järjeotsimis- ja ümber-tegemispartiklid). Võrreldes 2000. aasta liigitusega ei ole välja toodud värvingupartiklite alarühma ning lisandunud on ettevaatuspartiklite rühm, mille partiklid (nt *nagu*) aitavad vältida täiskindla väite esitamist (Hennoste 2022 (ilmumas)).

Soome keele grammatikas „Iso suomen kielioppi” ei kasutata otseselt diskursusepartikli terminit, selle asemel nimetatakse neid kõnevooru sees esinevateks partikliteks. Need jaotatakse esmalt kaheks nende käitumise järgi lausungis: partiklid võivad olla kas vabalt liituvad (sm *liitynnäiset*) või käituda laiendina (*määritteet*) (Hakulinen jt 2004: 772). Laiendina käituvate partiklite rühma kuuluvad ainsana intensiivsuspartiklid (*intensiiteettipartikkelit*, nt *aivan* 'täiesti', *melko* 'üsna', *niin* 'nii') (Hakulinen jt 2004: 814). Vabalt liituvad partiklid liigituvad samuti asukoha põhjal lauses kaheks.

Lausealguliste partiklite (*alkuasemaiset partikkelit*) hulka kuuluvad soome liigituses lausungipartiklid (*lausumapartikkelit*, nt *et(tä)* 'et', *kato* 'vata/vaata'), konjunktsioonid (*konjunktiot*, nt *elikkä* 'ehk siis, tähendab', *koska* 'kuna', *mikäli* 'juhul kui') ja kavandamis- ehk toimetamispartiklid (*suunnittelupartikkelit*, nt *niinku* 'nagu', *eiku* 'ei vaid'), mida kasutatakse eneseperandustes (Hakulinen jt 2004: 772, 822). Vabalt liikuvate partiklite (*liikkuvat partikkelit*) hulka kuuluvad modaalpartiklid (*modaalipartikkelit*, nt *tietysti* 'muidugi', *kai* 'vist', *ehkä* 'ehk, võib-olla'), värvingupartiklid (*sävypartikkelit*, nt *vast(a)* 'alles', *sit(ten)* 'siis', *viel(ä)* 'veel'), konnektiivid (*konnektiivit*) ning fookus- ehk astmepartiklid (*fokus- eli asteikkopartikkelit*, nt *myös* 'ka', *-kin/-kAAn* '-ki/-gi', *jopa* 'isegi', *vain* 'vaid') (Hakulinen jt 2004: 770, 772).

Soome lausungipartiklid kattuvad sisu poolest Hennoste 2000. aasta liigituse piiripartiklitega ning jagunevad samuti küsivateks, lisavateks, seletavateks ja muudeks juhtudeks. Lisaks on eristatud rühm afektiivseid partikleid, mis väljendavad emotsionaalsemat tähendust (nt *jospa* 'kui vaid'). Konjunktsioonid on suures osas sarnase funktsiooniga nagu lausungipartiklid, kuid erinevuseks on see, et nende koht lauses on kindlamalt määratud ja ülesandeks on näidata täpsemalt lausetvahelisi alistus- ja rinnastusseoseid (Hakulinen jt 2004: 784). Kavandamis- ehk toimetamispartikleid kasutatakse eelkõige eneseperandustes (Hakulinen jt 2004: 822). Vabalt liikuvatest partiklitest kattuvad Hennoste 2000. aasta liigitusega värvingu-, modaal- ja fookuspartiklid, kuigi soome liigituses võib fookuspartikleid veel täpsemalt määratleda kaasavateks ja välistavateks (*inklusiiviset ja eksklusiiviset*), nt kaasav *myös* 'ka' ja välistav *vain* 'vaid' (Hakulinen jt 2004: 803–804). Konnektiivide rühm aga erineb eesti keele liigitusest: soome liigituses peetakse silmas siduvaid partikleid, mis moodustavad avatuma klassi kui konjunktsioonid. Kui konjunktsioonid esinevad alati seotava üksuse ees, siis konnektiividel ei pea olema nii kindlat positsiooni ning nende hulka kuulub ka pikemaid sõnaühendeid ning pre- ja postpositsioone (nt *joka tapauksessa* 'igal juhul', *(sen) takia* 'seetõttu' jne) (Hakulinen jt 2004: 790).

Erinevalt Hennoste 2000. aasta liigitusest mainitakse soome liigituses vaid lausealgulisi lausungipartikleid piiripartiklite termini asemel, mis hõlmab ka lausungi lõpus paiknevaid diskursusepartikleid. Lisaks eristatakse soome liigituses konjunktsioonide ja konnektiivide rühmi, mis eesti liigituses kuuluvad suuremas osas piiripartiklite alla. Muud eesti ja soome diskursusepartiklite rühmad aga suuresti kattuvad.

Liivi keele partiklite esmasel liigitamisel olen valinud eeskujuks Hennoste (2000) eristatud rühmad, kuna need on küllaltki universaalsed ning sobivad ka liivi keele diskursusepartiklite peamiste rühmade eristamiseks. Liivi keele kasutusnäidetega sobib hästi ka piiripartiklite termin, mis tõstab esile teatud partiklite kindla esinemise lausungi alguses ja/või lõpus ehk lausungite piirialadel. Käesolevas artiklis jätan kõrvale (enese)perandustega seotud partiklid, mida võib perandamise kui suhtlus-tegevuse kompleksuse ja eripära tõttu vaadelda diskursusepartiklitest eraldi rühmana.

Järgnevalt esitan liivi keele suulistes salvestistes kasutatud diskursusepartiklite loendi rühmade kaupa Hennoste 2000. aasta liigituses (vt tabelit 1). Rühmitus ja käesolev loend ei ole ammendavad, kuid on olulised liivi diskursusepartiklite esmase

liigitussüsteemi koostamisel ning nende edasisel analüüsimisel. Partiklite eristamisel olen arvesse võtnud iga rühma peamisi funktsioone ning võrrelnud neid uurimismaterjali näidetega järeldamaks, kas kindlal sõnal on diskursusepartikli funktsioon. Kui sõna esineb mitmes sõnaliigis (nt nii mäarsõna kui ka partiklina), olen analüüsitavatest näidetest välja jätnud juhud, kus sõnal on partiklilisest kasutusest eristatav kindel mäarsõnaline tähendus (nt mäarsõnalisest tähendusest sõnad *si'z* 'sel ajal, seejärel' ja *ne'i* 'sel viisil, sel moel'). Partiklite eesti keelde tõlkimiseks olen kasutanud Viitso ja Ernštreitsi „Liivi-eesti-läti sõnaraamatut” (2012).

Tabel 1. Liivi keele suuliste salvestiste analüüsimaterjalis esinenud diskursusepartiklid.

	Diskursusepartiklite rühm/alarühm	Esinenud partiklid	
Püripartiklid	Küsiavad	<i>või</i> 'kas' <i>agā</i> 'ehk, kas' <i>võšiz</i> 'kas siis'	
	Lisavad	<i>un</i> 'ja' (läti laen) <i>ja</i> 'ja' <i>si'z</i> 'siis' <i>bet</i> 'aga' (läti laen)	<i>agā</i> 'aga' <i>nu</i> 'nu' <i>no</i> 'no'
	Seletavad ja järeldavad	<i>si'z</i> 'siis' <i>ku</i> 'kui, et, sest' <i>jo</i> 'sest' (läti laen) <i>nu</i> 'nu'	<i>no</i> 'no' <i>vot</i> 'vot' <i>vā</i> 'vaat' <i>vāņ</i> 'vaat'
	Muud (nt kokkuvõtavad, uut teemat algatavad, möönvad, vastandavad jm)	<i>nu</i> 'nu' <i>no</i> 'no' <i>ne'i</i> 'nii' <i>nojā</i> 'nojaa' <i>nojah</i> 'nojah'	<i>nā</i> 'neh' <i>neh</i> 'neh' <i>vot</i> 'vot' <i>vā</i> 'vaat' <i>vāņ</i> 'vaat'
	Värvingupartiklid	<i>ni</i> 'nüüd' <i>si'z</i> 'siis' <i>ki'l</i> 'küll' <i>riktig</i> 'õige, õigupoolest' (laenatud läti keele vahendusel saksa keelest)	<i>set</i> 'aina, muudkui' <i>ju</i> 'ju' <i>jo</i> 'ju' <i>ne'iku</i> 'nagu' <i>nemē</i> 'nagu' <i>nekā</i> 'nagu' (läti laen) <i>va</i> 'va'
Vabalt liikuvad partiklid	Fookuspartiklid	<i>ka</i> 'ka' <i>kah</i> 'kah' <i>ve'l</i> 'veel'	<i>i'ž</i> 'ise, isegi, koguni, samuti' <i>set</i> 'ainult, vaid, ainuüksi'
	Modaalpartiklid	<i>vist</i> 'vist' <i>agā</i> 'ehk, võib-olla' <i>kilāb</i> 'küllap'	
	Intensiivsuspartiklid	<i>ne'i</i> 'nii' <i>vāggi/vāggō</i> 'väga'	

3. Sagedasemaid liivi diskursusepartikleid ja nende kasutusfunktsioone

3.1. *si'z*

Diskursusepartikli *si'z* 'siis' kasutusnäiteid on materjalis kokku 122 ning seda kasutatakse liivi keeles nii piiri- kui ka värvingupartiklina. Piiripartiklite hulgas saab omakorda eristada lisavat ning seletavat-järeldavat kasutust. Piiripartiklina võib *si'z* esineda nii lausungi alguses kui ka lõpus, kuid enamikus näidetes on seda kasutatud lausungi alguses. Lausungi lõpus märgib *si'z* piiripartiklina (ala)teema lõpetamist ja/või nentivat kokkuvõtet. Näites 1 seletab keelejuht küsitlejale, et liivi külades oli kalureid, kes rääkisid ka veidi eesti keelt. Partikliga *si'z* näidatakse alateema lõpetamist:

- (1) *ē vō'ł-tō 'selliz-t kis e 'rōkānd-iz-tō ēsti kīel-dō .hh mm si'z*
 ee ole.PST-3PL selline-PL kes e rääki-PST-3PL eesti keel-PART mm PTCL
 'ee olid sellised kes e rääkisid eesti keelt mm **siis**' (TÜ EMSA: SUHK0520-02)

si'z võib sageli esineda koos teiste diskursusepartiklitega. Näites 2 selgitab keelejuht keeleuurija küsimise peale, milliseid terviseprobleeme oli tema sugulasel, partikkel *si'z* märgib koos eelneva partikliga *ne'iku* 'nagu' lausungi järel eelneva alateema kokkuvõtmist:

- (2) *un 'tämm-ōn e'mmit 'operātsij-d ju vō'ł-tō*
 PTCL 3SG-DAT enam operatsioon-PL PTCL ole.PST-3PL
 'vōnnōd, (1.5) *ne'iku si'z*
 ole.APP.PL PTCL PTCL
 'ja tal mitmed operatsioonid ju olid olnud (1.5) nagu **siis**' (TÜ EMSA: F1035-05)

Lausungi alguses on *si'z* lisava piiripartiklina tähenduses 'veel, lisaks' ning sellega liigendatakse teksti ning jätkatakse vestluses teema täiendamist (vt ee *siis* kasutuse kohta Jansons 2002: 623–624). Sel juhul esineb partikkel *si'z* tihti koos mõne teise sidendiga, näiteks *ja, un, no* või *nu*. Näites 3 vastab keelejuht keeleuurija küsimusele, kus Īra külas jõhvikad kasvavad. Keelejuht kirjeldab kõigepealt ühte kohta ja lisab infot partiklitega *un* ja *si'z*:

- (3) *'sā'ł vō'ł selli 'sūrsūo. (1.5) 'sā'ł pīds pīds*
 seal ole.PST.3SG selline suursoo seal piki piki
nē-đi 'aig-đi (.) sā'ł ne 'kaz-iz-ti (.) un
 DEM.PL-PART.PL äär-PART.PL seal DEM.PL kasva-PST-3PL PTCL
si'z vō'ł-ti selliz-t 'piškiz-t sūo-d 'kah
 PTCL ole.PST-3PL selline-PL väike-PL soo-PL PTCL
 'seal oli selline suursoo (1.5) seal piki piki neid ääri (.) seal need [jõhvikad] kasvasid (.) ja **siis** olid sellised väikesed sood kah' (TÜ EMSA: SUHK0506-02)

Seletava ja järeldava piiripartiklina on *si'z* tähenduses 'seega, niisiis, seepärast' (vt ka Jansons 2002: 621). Näitele 4 eelnevalt on keeleuurija küsinud keelejuhilt ühe

ilmakaare nimetust kompassis. Keelejuht räägib vastuseks kõigepealt oma kapteni-paberitest, partikliga *si'z* alustatakse järel dust eelneva teksti põhjal:

- (4) `mi'nn-õn u'm ē kaptēnpapierō-d `kah (.) .hh selli
 1SG-DAT ole.3SG ee kaptenipaber-PL PTCL selline
 `piški kuo'ig= pāl ma vōi-b `bro'utš-ō. hh si'z
 väike laev.GEN peal 1SG vōi-1SG sõit-INF PTCL
 ju ma ma ju `kompas ē tündō-b `jōvā.
 PTCL 1SG 1SG PTCL kompass ee tund-1SG hea
 'mul on ju ee kaptenipaberid ka (.) sellise väikese laeva peal ma võin sõita **siis** ju ma
 ma ju kompassi ee tunnen hästi' (TÜ EMSA: F1035-01)

Värvingupartiklina võib *si'z* aidata rõhutada eelnevat või järgnevat sõna ning märkida kõneleja suhtumist (vt ka Jansons 2002: 627). Sellel võib olla lausungis väga erinevaid asukohti vastavalt sellele, mida soovitakse rõhutada. Näite 5 puhul on keelejuht eelnevalt jutustanud, et nägi unes oma kasulaste ema ja hakkas temaga rääkima. Partikkel *si'z* tugevdab eelnevat sõna *kui* 'kui, kuidas' ning võib märkida ka küsija huvi teema vastu:

- (5) `ma kiz-iz kui si'z si'nn-õn `lap- `läps-i ka u'm.
 1SG küsi-PST.1SG kui PTCL 2SG-DAT lap- laps-PART.PL PTCL ole.3SG
 'ma küsisin: kui [palju] **siis** sinul lapsi ka on' (TÜ EMSA: SUHK0506-01)

3.2. *ne'i*

ne'i 'nii' esineb materjalis 95 korral ning seda kasutatakse nii piiripartikli kui ka intensiivsuspartiklina. Piiripartiklite näidete hulgast saab välja tuua nii teksti organi-seeriva (nt uue teema alustamine, vt ee *nii* kohta Hennoste 2000: 1799–1800; Keev-allik 2010: 176–177) kui ka seletava-järeldava funktsiooni. Veel saab eristada umb-määrastavat funktsiooni (vt ka Hennoste 2000: 1806).

Näites 6 arutleb keelejuht kõigepealt, et sama pere lapsed võivad olla nii erinevad kui ka sarnased. Järgneb 0,5 sekundit pausi, seejärel kasutab keelejuht kahe lausungi piiril rõhulist partiklit *ne'i*, mis märgib eelmise teema lõppu ja uue algust, kus keele-juht hakkab rääkima oma külalisteraamatust:

- (6) nā un un `attō ka `i'tiz-t (0.5) `ne'i. (.) se
 jaa PTCL PTCL ole.3PL PTCL sarnane-PL PTCL DEM
 `rōntōz u'm pigātagā `tāuž.
 raamat ole.3SG peaaegu täis
 'jaa ja ja [lapsed] on ka sarnased (0.5) **nii** (.) see raamat on peaaegu täis.' (TÜ EMSA: F1035-05)

Seletava ja järeldava piiripartiklina on *ne'i* tähenduses 'seega, nii et, niisiis'. Sar-nast kasutust võib märgata soome keele partiklitel *niin ~ ni 'nii*, mis võivad märkida kausaalset ehk põhjuslikku seost eelneva tekstiga (Hakulinen jt 2004: 783). Näites 7 jutustab keelejuht, et tal on piisavalt raha säästmiseks ja vajalike asjade ostmiseks.

Partiklit *ne'i* kasutatakse näites kokkuhääldatuna lausa kaks korda ning nendega märgitakse järeldust eelneva teksti põhjal:

(7) *je'mbit ku 'sadā rublī-t sīñō pan-dōd 'jārā.* (1.0)

enam kui sada rubla-PART sinna pane-PPP ära

ne'i= ne'i 'mi'nn-ōn rā'-dō u'm.

PTCL PTCL 1SG-DAT raha-PART ole.3SG

'enam kui sada rubla sinna [on] pandud ära (1.0) **nii nii** [et] minul raha on' (TÜ EMSA: SUHK0506-01)

Laiendina on *ne'i* intensiivsuspartikli funktsioonis (nt *ne'i jōvā 'nii hea, ne'i täuž 'nii täis, ne'i pāgiñ 'nii palju*) ning *ne'i* võib sel juhul olla nii rõhutu kui ka rõhuline. Näites 8 tahab keelejuht kirjeldada jõe madalamat kohta, kus võib ka ujuda, kuid takerdub õige sõna leidmisel ja seletab mõistet omadussõna vastandusega. Partikliga *ne'i* märgib keelejuht peasõna *tōvā 'sügav* intensiivsuse astet, lisandub ka teine intensiivsuspartikkel *vāggō 'väga*.

(8) *sīn īd-s 'kūožō-s u'm selli,* (0.8) *em 'se* (0.5)

siin üks-INE koht-INE ole.3SG selline em DEM

ā'b 'ūo ā (0.5) *ne'i 'tōvā vāggō.*

NEG.3SG ole.CONN.SG ää PTCL sügav PTCL

'siin ühes kohas on selline (0.8) em see (0.5) ei ole ää (0.5) **nii** sügav väga' (TÜ EMSA: DS0127-05)

Veel üht *ne'i* kasutusjuhtu intensiivsuspartiklina võib näha alapeatüki 3.4. näites 13, kus *ne'i* esineb kaks korda. Keelejuht hääldab seda rõhulisena, seega on tähelepanu all pigem intensiivsuspartikkel kui sellele järgnev peasõna.

Lisaks võib partikkel *ne'i* liivi keeles käituda umbmäärastajana: sellega väljendatakse mingi hulga, määra, aja vms umbkaudsust. On näiteid, kus umbmäärastaja esineb samas lausungis isegi kaks korda, kõigepealt määratletava fraasi ees ning siis ka järel, seega on umbmäärastaja asukoht lausungis üsna vaba. Näites 9 räägib keelejuht kohaliku külakooli õpetaja surmast:

(9) *ā'b ūo 'kōgiñ ta ve'l vó'! (.)* *'je'lsō agā*

NEG.3SG ole.CONN.SG kaua 3SG veel ole.PST.3SG elus aga

ne'i mingiz ē .hh mm: 'pūol= āigast ne'i ta u'm 'kūol-ōn.

PTCL mingi ee mm pool aasta PTCL 3SG ole.3SG sure-APP.SG

'ei ole kaua [kui] ta veel oli (.) elus aga **nii** mingi ee mm pool aastat **nii** ta on surnud' (TÜ EMSA: SUHK0520-01)

3.3. *nu, no*

Partikleid *nu 'nu* ja *no 'no* käsitlen samas alapeatükis nende funktsioonide sarnasuse tõttu. Samal ajal ei saa neid võtta täielike sünonüümidenä, kuna peale erineva algupära (vt Auer, Maschler 2016: 7) võib neil olla erinevusi (nt üks partikkel võib esineda teatud kasutuses sagedamini), mida tuleks kahe partikli täpsemal võrdlemisel veel uurida. Mõlemad esinevad nii lisava kui ka seletava piiripartiklina. Peale

diskursusepartikli funktsiooni esineb neid ka toimetamispartiklina, mis vastaks eesti keele partikli *noh* tarvitusele (vt ee *no* ja *noh* kohta Hennoste 2000: 1802–1803; Keevallik 2016).

nu-partikkel on analüüsimaterjali põhjal eelistatum, sellest on materjalis 172 näidet, *no*-partiklist aga 83 näidet. Sellist eelistust on ilmselt mõjutanud läti keel, kus on esindatud mitmetähenduslik partikkel *nu* 'no, noh, einoh', kuid *no* diskursusepartiklina puudub (Madisson jt 2015). Nagu Hennoste (2000: 1802) on kirjeldanud eesti keele partikli *no* puhul, nii võib ka liivi keele *nu* ja *no* juures märgata erinevat kasutust vastavalt sellele, kas partikkel esineb ühe kõneleja kõnevooru sees (st sisuliselt monoloogis) või dialoogis. Dialoogis märgivad *nu* ja *no* eelkõige suhtumist: näiteks mittenõustumist või nõustumist, kahtlust, kõhklust, vastandumist, üllatust, imestust vms. Näites 10 räägivad keelejuht AB1 ja keeleuurija TV viimsepäeva ettekuulutusel piiblis. Dialoogis kasutab keelejuht real 3 partiklit *nu* küll TV-ga teatud määral nõustumiseks, kuid lisab sellele kohe ka vastanduse:

- (10) 01 TV: agā `ne'i u'm `kēratōd ku siedā rištīng ä'b `tieda.
 02 (.)
 03 AB1: [**nu** ä'b] (.) äb tieda, (.) agā `ta `u'm, (.) `ta `u'm, [ē (.) `bibōls] `bibōls
 04 TV: [siedā ei] [a mingi kõrd ku]
 05 AB1: u'm `kēratōd.
 01 TV: `ehk nii on kirjutatud kuna seda inimene ei tea'
 02 (.)
 03 AB1: `nu ei (.) ei tea (.) aga ta on (.) ta on (.) ee (.) piiblis piiblis'
 04 TV: `seda ei a mingi kord kui'
 05 AB1: `on kirjutatud' (TÜ EMSA: SUHK0506-01)

Monoloogis pikema teksti sees võivad *nu* ja *no* märkida üleminekut (nt mõttepöörde või uus teema) ning on olulised ka jutustamisel (sündmuste või tegevuste järgnevuse kirjeldamine, jutustuse kokkuvõte jm). Näites 11 jutustab keelejuht kooliõpetaja elukäigust, jätkates narratiivi partikliga *nu*:

- (11) ta ē `Rīgō-z lek-š skūolō .hh (.) nu un `si'z
 3SG ee Riia-ILL mine-PST.3SG kool.ILL PTCL PTCL siis
 vó'ļ `ne'i ku `tä'mm-ōn ē (.) ta vó'ļ `baptist.
 ole.PST.3SG nii et 3SG-DAT ee 3SG ole.PST.3SG baptist
 'ta ee Riiga läks kooli (.) nu ja siis oli nii, et tal ee (.) ta oli baptist' (TÜ EMSA: F1035-01)

Samuti võib partikleid *nu* ja *no* kasutada seletuse või täpsustuse lisamiseks, nagu näites 12, kus partikkel *no* eelneb seletusele:

- (12) `Saņt `ka i'z ūo `mä-ddōn su'g. (1.5)
 Saņt PTCL NEG.PST.3SG ole.CONN.SG 1PL-DAT.PL sugulane
 no `Saņt jūs `Saņt-kōrandō-l vó'ļ
 PTCL Saņt.GEN juures Saņt-talu-ADE ole.PST.3SG
 `kōrand-s vó'ļ-tō `mōmīe-d jōvā.
 talu-INE ole.PST-3PL lätlane-PL juba
 'Saņt ka ei olnud meile sugulane (1.5) no Saņti juures Saņt-talul oli talus olid lätlased juba' (TÜ EMSA: SUHK0431-01)

3.4. *agā*

agā 'aga, ehk, võib-olla' on liivi diskursusepartiklitest kõige mitmekesisem: see võib olla nii lisav piiripartikkel kui ka modaalpartikkel, samuti küsipartikkel. Materjalis on *agā* kasutusest diskursusepartiklina 52 näidet. Lisava piiripartikli kasutus on kõige tavalisem: *agā* võib sel juhul märkida vastandavat seost eelneva tekstiga või teemapöoret (vt ee *aga* kohta Metslang jt 2014: 148–149). Näites 13 räägib keelejuht esmalt, milliseid alkohoolseid jooke oli või ei olnud vanasti poes müügil, seejärel alustab partikliga *agā* teemapöoret:

- (13) *võ'l-tõ* `i'z= *üo*.(.) *se* `brändavīn. (1.8) `sie-dā. (.)
 ölu-PART NEG.PST.3SG ole.CONN.SG DEM brändi DEM-PART
sa-i `võst-õ. (.) **agā** *s'z ju* `ne'i (.) `ne'i
 saama-PST.3SG ost-INF PTCL siis PTCL PTCL PTCL
briesmīgi *i'z=* `jūo-t.
 hirmsasti NEG.PST.3SG joo.CONN-3PL
 'õlut ei olnud (.) see brändi (1.8) seda (.) sai osta (.) **aga** siis ju nii (.) nii hirmsasti ei joodud' (TÜ EMSA: SUHK0506-02)

agā kasutus küsivas funktsioonis on modaal- ja küsipartikli piiril: materjalis on näiteid, kus *agā* esineb lausungi või osalausungi alguses, millega vormistatakse *jah-/ei-*vastust ootav küsimus (vt lv *agā* kasutust Viitso, Ernštreits 2012). Samal ajal esineb selline küsiv *agā* oletavas või kahtlevas tähenduses 'ehk, võib-olla', mida ei saa pidada neutraalseks küsipartiklik, kuna kõnelejal on eelnevalt olemas teatud episteemiline hoiak, mis on omane modaalpartiklitele. Näidetest võib tuvastada, et kõnelejal on enne partikli kasutamist oletus või hoiak, mida ta arvab tõese olevat, kuid ootab sellele oma küsimusega siiski kinnitust. Näites 14 vormistab keelejuht partikliga *agā* oletava küsimuse sellele eelneva info põhjal:

- (14) \$ *ma* `kiz *teg* `uskõ-t `jumāl-õn. \$ (.) *ne* *ātõ* (.) `neuskiji-d. (.)
 1SG küsi.PST.1SG 2PL usku-2PL jumal-DAT 3PL ole.3PL mitteuskuja-PL
 `ma *kiz-iz* **agā** *teg* *üo-tõ* (.) `komunistõ-d.
 1SG küsi-PST.1SG PTCL 2PL ole-2PL kommunist-PL
 'ma küsisin: te usute jumalasse? (.) nad on (.) mitteuskujad (.) ma küsisin: **ehk** te olete (.) kommunistid?' (TÜ EMSA: SUHK0506-01)

Ilmneb ka modaalset kasutust, mis pole vormistatud küsimusena ja kus *agā* (tähenduses 'ehk, võib-olla') näitab samuti kõneleja oletust mingi olukorra kohta. Sel juhul pole kõnelejal enda arvates piisavalt teadmisi info täielikuks kinnitamiseks, kuid ta teeb siiski oletuse oma senise teadmise või arvamuse põhjal, nagu näites 15:

- (15) *ma* *ä'b* `tīeda *mis ta* *u'm*
 1SG NEG.1SG tead.CONN.SG mis 3SG ole.3SG
pa *ki'v* *ne'i* `kievām. (.) *tām-kõks* `kādū-d **agā** *õrõ-bõd*.
 PREP kivi PTCL kerge 3SG-INS käsi-PL PTCL hõõru-3PL
 'ma ei tea mis kivi ta on nii kerge (.) temaga käsi **ehk** hõõrutakse' (TÜ EMSA: SUHK0523-02)

3.5. *ju, jo*

Partikli *ju* 'ju' näiteid on lähemalt analüüsitud materjalis kõige rohkem: 243. Sarnase partikli *jo* 'ju' kohta on aga 17 näidet. Mõlemat kasutatakse värvingupartiklina. Kuigi Viitso ja Ernštreitsi sõnaraamatus (2012) on *ju* sünonüümiks märgitud veel ka *kuju jō*, siis selle kohta on uurimismaterjalis vaid üksikuid ebaselgeid näiteid.

Värvingupartiklina tugevdavad *ju* ja *jo* lausungi mingit osa ning võivad märkida üleüldist teadmist või seletust, mis on vaieldamatu. Vladimir Panov (2020: 2–3) on teinud ettepaneku nimetada sellist kasutust ladina keele partikli *enim* 'tõesti, tõepoolest' järgi enimitiivseks. Sama kasutust võib näha ka eesti keele partiklil *ju* (Panov 2020: 29).

Näites 16 räägib keelejuht karjas käimisest ning märgib üldteada informatsiooni partikliga *ju*:

- (16) *ku* 'lu'm vóʃ 'járā sí'z **ju** 'lask-iz nĕmō-d 'ulzō.
 kui lumi ole.PST.3SG ära siis PTCL lask-PST.3SG lehm-PL välja
 'kui lumi oli ära siis **ju** lasti lehmad välja' (TÜ EMSA: F1089-05)

Samuti võivad *ju* ja *jo* viidata mingile asjaolule, mida kõneleja ja kaasvestleja mõlemad teavad. Näites 17 on keelejuht eelnevalt hakanud rääkima oma tuttavaga seotud juhtumist, mille taustaga kuulaja kursis ei ole. Partikliga *ju* nenditakse ühist teadmist, et alustatud teema on vestluspartnerile tundmatu:

- (17) *mis ma sínn-ōn vōi-b 'kīt-ō. (.) sa jo*
 mis 1SG 2SG-DAT vōi-1SG ütle-INF 2SG PTCL
ääd sō 'arū.
 NEG.2SG saa.CONN.SG aru
 'mis ma sulle võin öelda (.) sa **ju** ei saa aru' (TÜ EMSA: F0997-02)

Eesti keeles võib *ju* olla ka modaalpartikli funktsioonis, väljendades kahtlust, kahevahel olekut või öeldu võimalikku paikapidavust, näiteks *Mõtlesin, et ju vist ema tuli ning Ju ta midagi kurja tegi* (EKSS). Erinevalt eesti keelest puuduvad liivi materjalis sellise kasutuse näited. Edaspidi uurimismaterjali laiendades on võimalik lähemalt vaadelda, kas sellesarnaseid kasutusnäiteid ilmneb ka liivi keeles.

4. Kokkuvõte

Käesolevas artiklis keskendusin Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivi spontaansetes liivi keele salvestistes leiduvate diskursusepartiklite esmasele liigitamisele. Uurimismaterjali jaoks on transkribeeritud 17 salvestist kuuelt kõnelejal, kellest kolm on naised ja kolm mehed. Eeskujuna kasutasin Tiit Hennoste (2000) eesti keele tekstipartiklite liigitust. Võrdlesin diskursusepartiklite rühmi ja nende funktsioone materjalinäidetega ning eristasin ka liivi keeles kaks partiklite põhirühma vastavalt nende asukohale lausungis: piiripartiklid ning vabalt liikuvad partiklid.

Piiripartiklid võib omakorda jaotada küsivateks, lisavateks, seletavateks-järeldavateks ning muudeks juhtudeks. Vabalt liikuvate partiklite puhul võib ka liivi keeles eristada värvingu-, fookus-, modaal- ja intensiivsusparkleid.

Analüüsisin seitset uurimismaterjalis sagedasti esinevat partiklit, millest enamus on mitmetähenduslikud ning võivad kuuluda mitmesse diskursusepartiklite rühma. Partikkel *s'z* 'siis' on kasutusel nii piiri- kui ka värvingupartiklina, *ne'i* 'nii' on nii piiri- kui ka intensiivsusparkikkel ja umbmäärastaja, partiklid *nu* 'nu' ja *no* 'no' esinevad nii monoloogis kui ka dialoogis erinevates funktsioonides piiripartiklitena, *agā* on nii piiri- kui ka modaalpartikkel ning *ju* 'ju' ja *jo* 'ju' on värvingupartiklid. Liivi diskursusepartiklite kasutuses leidub palju sarnast eesti keelega, kuid samuti mõningaid erinevusi. Näiteks kasutatakse ka eesti keele partiklit *siis* lisavas ja järeldavas funktsioonis ning värvingupartiklina suhtumise väljendamisel (vt Jansons 2002). Eesti keele partiklil *nii* on liivi partikliga *ne'i* analoogne teksti organiseeriv ning intensiivsusparkikli ja umbmäärastaja funktsioon. Samuti kasutatakse eesti keele partiklit *no* sarnaselt mõttepöörde, vastanduse või suhtumise märkimiseks (vt Hennoste 2000). Partikli *ju* puhul on ühine vaieldamatust märkiv kasutus, kuid liivi keeles puudusid *ju*-partikli modaalse kasutuse näited, mis on olemas eesti keeles (EKSS). Suuremaid erinevusi võis märgata partikli *agā* kasutuses, millel on liivi keeles peale piiripartikli ka modaalne funktsioon, eesti keele partiklil *aga* seda ei esine. Partikkel *ne'i* esineb liivi keeles ka seletavas funktsioonis ning on selles osas sarnane pigem soome keele kausaalse partikliga *niin* ~ *ni* (vt Hakulinen jt 2004). Edaspidi uurimismaterjali laiendades saaks liivi diskursusepartiklite funktsioone veelgi täpsemalt vaadelda ning lähemalt kirjeldada nende erijooni nii lähisugulas- kui ka naaberkeeltega võrreldes.

Uurimistööd on toetanud Eesti Teadusagentuur (projektid PRG927 ja PRG1290 „Jurali keelte diskursusepartiklite grammatika“).

LÜHENDID

1, 2, 3 = 1., 2., 3. isik; **ADE** = adessiiv; **APP** = aktiivi mineviku partitsiip; **CONN** = konnegatiiv; **DAT** = daativ; **DEM** = demonstratiivpronoomen; **GEN** = genitiiv; **ILL** = illatiiv; **INE** = inessiiv; **INF** = infinitiiv; **INS** = instrumentaal; **NEG** = negatiiv; **PART** = partitiiv; **PL** = mitmus; **PPP** = passiivi mineviku partitsiip; **PREP** = prepositsioon; **PST** = minevik; **PTCL** = partikkel; **SG** = ainsus.

TRANSKRIPTSIOONIMÄRGID

.	langev intonatsioon	[]	pealerääkimine
,	poollangev intonatsioon	=	kokkuhääldamine
?	tõusev intonatsioon	\$ \$	naerev hää
(.)	mikropaus (0.2 sekundit või lühem)	e:i	venitus
(0.5)	pausi pikkus sekundites	si-	pooleli jäänud sõna
`	rõhutatud sõna või silp	.hh	häälekas sissehingamine

VEEBIVARAD

TÜ EMSA = Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv. <https://www.murdearhiiv.ut.ee>

SUHK = koopiad Eesti Keele Instituudi soome-ugri helikogust

F = eesti murrete ja soome-ugri keelte helilindid ja kassetid

DS = digitaalsed salvestised

KIRJANDUS

- Auer, Peter; Maschler, Yael 2016. The family of NU and NÅ across the languages of Europe and beyond: Structure, function, and history. – NU/NÅ: A Family of Discourse Markers Across the Languages of Europe and Beyond. Toim P. Auer, Y. Maschler. Berlin–Boston: Walter de Gruyter, lk 1–47. <https://doi.org/10.1515/9783110348989>
- Boye, Kasper 2012. Epistemic Meaning: A Crosslinguistic and Functional-Cognitive Study. Berlin–Boston: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110219036>
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. Kd 1–6. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu” 2., täiendatud ja parandatud trükk. Toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veski, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- Erelt, Mati 2013. Eesti keele lauseõpetus. Sissejuhatus. Õeldis. (Tartu Ülikooli eesti keele osakonna preprintid 4.) Tartu: Tartu Ülikool.
- Ernštreits, Valts; Kļava, Gunta 2014. Grammatical changes caused by contact between Livonian and Latvian. – ESUKA–JEFUL, kd 5, nr 1, lk 77–90. <https://doi.org/10.12697/jeful.2014.5.1.05>
- Grünthal, Riho 2015. Livonian at the crossroads of language contacts. – Contacts between the Baltic and Finnic languages. (Uralica Helsingiensia 7.) Toim Santeri Junttila. Helsinki: University of Helsinki, lk 97–150.
- Hakulinen, Auli 1989. Suomalaisen keskustelun keinoja I. (Kieli 4.) Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Hakulinen, Auli; Viikuna, Maria; Korhonen, Riitta; Koivisto, Vesa; Heinonen, Tarja Riitta; Alho, Irja 2004. Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara III. Partiklid. – Akadeemia, nr 8, lk 1773–1806.
- Hennoste, Tiit 2022 (ilmumas). Suuline keel. – Eesti grammatika. Toim Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hennoste, Tiit; Rääbis, Andriela; Laanesoo, Kirsi 2013. Küsimused eestikeelses infodialoogis II: küsimused ja tegevused. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 7–28.
- Jansons, Airi 2002. Partikli *siis* funktsioonid suulises kõnes. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 612–629.
- Keevallik, Leelo 2010. Marking boundaries between activities: The particle *nii* in Estonian. – Research on Language and Social Interaction, kd 43, nr 2, lk 157–182. <https://doi.org/10.1080/08351811003737697>
- Keevallik, Leelo 2016. Estonian *no(o)h* in turns and sequences: Families of function. – NU/NÅ: A Family of Discourse Markers Across the Languages of Europe and Beyond. Toim Peter Auer, Yael Maschler. Berlin–Boston: Walter de Gruyter, lk 213–242. <https://doi.org/10.1515/9783110348989-007>
- Keevallik, Leelo 2018. Making up one’s mind in second position: Estonian *no*-preface in action plans. – Between Turn and Sequence: Turn-initial Particles Across Languages. (Studies in Language and Social Interaction 31.) Toim John Heritage, Marja-Leena Sorjonen. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, lk 315–338. <https://doi.org/10.1075/slsi.31.11kee>

- Kehayov, Petar; Metslang, Helle; Pajusalu, Karl 2012.** Evidentiality in Livonian. – *Linguistica Uralica*, kd 48, nr 1, lk 41–54. <https://doi.org/10.3176/lu.2012.1.04>
- Kärk, Janika 2010.** Värvingupartiklid eesti- ja saksakeelsetes küsilausestes. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, nr 6, lk 121–134. <https://doi.org/10.5128/ERYa6.08>
- Madisson, Merle; Mandel, Aive; Nõulik, Tauno; Tannenberg, Anita 2015.** Läti-eesti sõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Metslang, Helle; Pajusalu, Karl; Habicht, Külli 2014.** Koordinatiivsed partiklid lause perifeerias. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 59 (2013). Peatoim Mati Ereht. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 139–161. <https://doi.org/10.3176/esa59.07>
- Panov, Vladimir 2020.** The marking of uncontroversial information in Europe: Presenting the enimitive. – *Acta Linguistica Hafniensia*, kd 52, nr 1, lk 1–44. <https://doi.org/10.1080/03740463.2020.1745618>
- Schiffrin, Deborah 1987.** *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511611841>
- Zimmermann, Malte 2011.** *Discourse particles*. – *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. Kd 2. Toim Claudia Maienborn, Klaus von Heusinger, Paul Portner. Berlin: Mouton de Gruyter, lk 2012–2038.
- Thomason, Sara Grey; Kaufman, Terrence 1988.** *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. Berkeley: University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520912793>
- Valdmets, Annika 2013.** Modal particles, discourse markers, and adverbs with *It*-suffix in Estonian. – *Discourse Markers and Modal Particles: Categorization and Description*. Toim Liesbeth Degand, Bert Cornillie, Paola Pietrandrea. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, lk 107–131. <https://doi.org/10.1075/pbns.234.05val>
- Viitso, Tiit-Rein 2008.** Keskliivi. – T-R. Viitso, Liivi keel ja läänemeresoome keelemaastikud. Tartu–Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 225–232.
- Viitso, Tiit-Rein 2011.** Liivi keele põhijooned. – *Liivlased. Ajalugu, keel ja kultuur*. Toim Renäte Blumberga, Tapio Mäkeläinen, Karl Pajusalu. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 203–217.
- Viitso, Tiit-Rein; Ernštreits, Valts 2012.** *Līvõkīel-ēstikīel-leŭkīel sōnārōntōz*. Liivi-eesti-läti sõnaraamat. Libiešu-igauņu-latviešu vārdnīca. Tartu–Riia: Tartu Ülikool, Latviešu valodas aģentūra.
- Wälchli, Bernhard 2001.** Lexical evidence for the parallel development of the Latvian and Livonian verb particles. – *Circum-Baltic Languages: Typology and Contact*. Kd 2: Grammar and Typology. (Studies in Language Companion Series 55.) Toim Östen Dahl, Maria Koptjevskaja-Tamm. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, lk 413–442. <https://doi.org/10.1075/slcs.55.06wal>

Marili Tomingas (sünd 1993), MA, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut, liivi keele nooremteadur (Jakobi 2, 51005 Tartu), marili.tomingas@ut.ee

Frequently used discourse particles in spoken Livonian recordings

Keywords: Livonian, Finnic languages, spoken language, dialogues, discourse particles

The article is focused on offering the first possible classification of Livonian discourse particles based on the spontaneous speech material of recorded Livonian conversations held at the University of Tartu Archives of Estonian Dialects and Kindred

Languages. Based on 17 recordings from six native Livonian speakers the main discourse particle groups were distinguished according to Tiit Hennoste's classification of discourse particles (2000). Thereafter seven particles (*si'z* 'then', *ne'i* 'so', *nu* and *no* 'well', *agā* 'but, perhaps, maybe', and the tonal particles *ju* and *jo*) frequently occurring in the material were analyzed more precisely to specify their different functions in spoken discourse.

■ **Marili Tomingas** (b. 1993), MA, University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, Junior Researcher of Livonian (Jakobi 2, 51005 Tartu), marili.tomingas@ut.ee